

ПОЕТИКА ЛІТЕРАТУР СВІТУ

УДК 182-06 Козлов

Гурбанська А. І.

доктор філологічних наук, професор
Київський національний університет культури і мистецтв

ДУХОВНІ СТРАТЕГІЇ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОГО ДИСКУРСУ

АНАТОЛІЯ КОЗЛОВА

Анатолій Васильович Козлов, уродженець донецького краю, випускник філологічного факультету Запорізького педагогічного інституту, своєю наполегливою працею й цілеспрямованим життям, утвердженням доброго, красивого й вічного, здобув заслужений авторитет у наукових та освітянських колах України. Упродовж кількох десятиліть, починаючи із середини 1960-х років, сутність фахової реалізації вченого визначала концепція духовності, яка, сформувавшись в кандидатській (1980) і докторській (1993) дисертаціях, визначила його наукову школу, котру з 1995 р. яскраво презентує науково-дослідна лабораторія «Духовність літератури» [Науково-дослідна лабораторія 2010] – alma mater дисертаційних робіт молодого покоління незалежної України.

Науковець і педагог. Ці дві іпостасі, взаємодоповнюючи одна одну, нерозривно переплелися в особистості Анатолія Козлова, що й визначає обличчя університетського професора. Свою душу він віддавав Слову, Студенту, Вчителю. Розцінюючи літературу як духовне досягнення нації у своїх дослідженнях виходив з переконання, що саме мистецтво слова покликане формувати широкий культурний кругозір нашого сучасника, морально-етичну складову його творчої особистості, національні почуття, гуманістичні цінності, естетичний смак. Поринаючи в глибини й таїну художнього слова високої проби, дослідник зосереджувався на його особливій експресії та сугестії, на екзистенційно-філософському відтворенні письменниками психодуховного світу персонажа. У його доробку – чимало

грунтовних праць (основні напрями досліджень: духовність, часопростір, поетика, характерологія), з-поміж яких важливо виділити, зокрема, книжкові видання: «Духовність як літературознавча категорія: монографія» (2005), «Українознавство в школі: навчально-методичний посібник для вчителів» (2007), «Писемність давньої української літератури: навчально-методичний посібник» (2010), студії про творчість Г. Сковороди, Т. Шевченка, Лесі Українки, В. Винниченка, М. Вінграновського, В. Стуса й ін.

У своїй останній науковій розвідці «Пам'ять, воля, культура як засади таланту, майстерності, геніальності й не тільки» дослідник зробив спробу окреслити сутність кожної зі складових двох тріад («пам'ять – воля – культура», «талант – майстерність – геніальність») і водночас – дослідити *«базову природну та суспільну залежність таланту від пам'яті, майстерності від культури, а геніальності – перш за все від сили волі людини»* [Козлов 2014 : 6]. Цій статті судилося відкрити четвертий випуск збірника наукових праць «Літератури світу: поетика, ментальність і духовність», головним редактором якого він був, – випуск, присвячений його світлій пам'яті. Учений переконаний: «талановитим письменником може стати лише та людина, у котрої хист («думка думку підпирає та ще й словом вільно грає») спирається і на генетичну «пам'ять віків» як на систему закономірностей, і на знання, та головне – на глибоке розуміння того, що відбувається в навколишньому суспільному й природному житті». Водночас дослідник осмикує себе думкою, що ці означення в його розумінні таланту – «лише запорука, а не гарантія», бо *«плодючий майстер»* – це насамперед «людина волі» [Козлов 2014 : 8]. Відмежовуючись від графоманства, автор стверджує, що тільки той письменник, який акумулює «пам'ять віків», волю, культуру як засади таланту й майстерності, може стати геніальним.

Як людина і науковець А. Козлов був особливим, з «низьким больовим порогом». У цьому зв'язку пригадую, як в одній із ювілейних статей, присвячених Г. Ключеку, В. Марко відзначив, що звернув увагу на його перші публікації в «Радянському літературознавстві» (нині – «Слово і Час») передусім

з огляду на місце проживання автора («село Фрунзівка»; згодом Г. Ключек зізнався, що демонстративно називав районний центр селом). В. Марко зробив висновок: «Так у особі незнайомого автора «із села» я знайшов побратима, бо й сам ще сільським учителем кілька разів виступив на сторінках цього елітарного видання. Пройшовши подібний шлях у науку, добре розумію, як непросто наважитись бути не таким, як твоє середовище, через те глибоко шаную життєвий подвиг свого колеги» [2, 9]. Така життєва дорога людини з народу, наполегливої, працьовитої, зосередженої, викликала захоплення у вченого.

Чи не тому глибоко шанував В. Марко й А. Козлова. Я добре пам'ятаю наші зустрічі, виступи й дискусії на наукових конференціях в педуніверситетах Кіровограда та Кривого Рогу, обмін науковими думками, виданнями, захисти дисертацій. Запамяталося й те, те, що Анатолій Васильович сприймав слово на відстані душі, що «внутр ридає», слово, яке єднає й роз'єднує душі – натягує між ними високовольтну лінію напруги. Очевидно, саме тому вищезгадувана стаття завершується роздумами: *«... геній справді живе, діє і творить і, головне, сприймає відгуки та вибухи на його адресу – з розумінням своєї ролі в історії народу й людства, стійко й виховано – без примітивних скандалів, образ тощо»* [Козлов 2014 : 9]. Вияви духу, думки, естетичного переживання й моральної позиції в найвищих вимірах – один з непорушних принципів автора, що супроводжується болем. Матеріалізований у слові, біль вияскравлює морально-етичні орієнтири літературознавчого дискурсу А. Козлова, присутність у ньому ідеалу, несе катарсисне, очищуюче відчуття. Власний дух людини й дослідника вивищувався над перешкодами життя в процесі самореалізації. І тільки завдяки генетичній «пам'яті віків», знанням, глибокому розумінню життя, волі й витримці, культурі, праці й таланту не загубився в безмірі суворого часу й суперечливого світу. Вічна пам'ять.

БІБЛІОГРАФІЯ

Козлов 2014 – Козлов А. В. Пам'ять, воля, культура як засади таланту, майстерності, геніальності й не тільки / А. В. Козлов // Літератури світу :

поетика, ментальність і духовність: зб. наук. пр. – К. : НТП «Інтерсервіс», 2014. – Вип. 4. – С. 5–9.

Марко 2003 – Марко В. Вершини і низини професора Григорія Клочека / Василь Марко // Вечірня газета. – 7 берез. – 2003. – С. 9.

Науково-дослідна лабораторія 2010 – Науково-дослідна лабораторія «Духовність літератури»: покажч. наук. пр. – Кривий Ріг, 2010. – 84 с.